Bir Akademisyen Modeli Olarak Annemarie Schimmel

Ethem CEBECİOĞLU
Prof. Dr., Ankara Ü. İlâhiyat Fakültesi

Annemarie Schimmel, her karesi dopdolu bir ömür sürdü ve imrenilecek bir çok çalışmaya imza attı. Devlet nişanları, ödüller, madalyalar aldı. Esasen o, doğuya ait bir batılıydı. Derin ilmî tetkîkler, konferanslar, kitaplar, makaleler ve çeviriler onun akademik yaşamının birer yansımasıydı. Onun hayatı ve eserleri daha uzun süre konuşulacak ve yazılacaktır. Schimmel'in en mümeyyiz vasfı ise Mevlâna'dan aldığı manevî etkiydi. Biz bu kısa yazımızda onun akademik model olarak ne ifade ettiğini, haddimiz değilse de, ortaya koymaya çalışacağız.

1. **Zamanı Kullanmak:** Schimmel'in zamanı verimli bir şekilde kullandığını biliyoruz. M. Said Hatipoğlu'nun bizzat Schimmel'e yönelttiği bir soru üzerine aldığı cevap, onun zamanı kullanmadaki rasyonel tavrını belirler: "Müslümanlar gibi yapıyorum. Akşam erken yatıyor, ertesi gün de çok erken kalkıyorum." Başka bir mülâkattan da onun aşkla sürdürdüğü ilmî çalışmalara vakit ayırmak üzere, günlük 3-5 saat civarında uyuduğunu öğreniyoruz. Diğer bir ahbabı onun hakkında şöyle diyor: "Onun okumadığı bir an yoktu! Onu ne zaman görsem dâimâ bir kitap okuyor, fiş tutuyor veya makale yazıyor olurdu."

Schimmel'in verimli çalışabilmek için okul ortamında fazla kalmadığını, derslerini verdikten sonra hemen evine intikal edip ilmî çalışmalarını orada yaptığını görüyoruz. Peki Batıda böyle bir usûl yaygın mıdır? el-Cevap: Hayır. Çünkü orada böyle zaman israfına yol açacak bir ortam bulunmamaktadır. Batıda bir öğretim üyesi ile görüşmek önceden alınacak süresi sınırlı bir randevu ile ancak mümkündür. Türkiye'ye gelen bir Alman öğretim üyesinin görev yaptığı üniversitede en çok dikkatini çeken husus, hocaların odasına alâkalı alâkasız herkesin çat kapı girip muhabbet türünden zaman kaybına sebep bir takım ziyaretler olmuş ve bu durumdan şikayet etmişti. Okulda iken, bu tür zaman kayıpları yaşandığından bu israftan kurtulmanın yolu, Schimmel'in yaptığı gibi resmen verilmesi gereken derslerden ve görevlerden sonra, huzurla çalışma imkânının bulunduğu bir ortama gitmek olmalıdır.

2. Paylaşma Duygusu: Schimmel, kıskanç bir akademisyen değildi. Karşılaştığı orijinal bilgileri meslektaşlarına ulaştırmaktan büyük zevk alır, dostları da ona öylece mukabelede bulunurdu. Zira bilgi alış-verişinde paylaşımcı ruh, ilim adamını geliştirir. İlmin neşrinde, ilim adamlarının kıskançlık göstermesi veya cimri davranması, onların ölümleriyle birlikte çoğu zaman elde edilen malûmatın tarihe gömülmesine neden olmaktadır. Bu açıdan kişilik yapısı güçlü kendine güvenen bir ilim adamı, bu tür bilgi paylaşımından çekinmez, korkmaz.

3. Tevazuu: Schimmel, sürekli öğrenen ve araştıran bir öğrenci vasfıyla temâyüz etmiş bir öğretmendi. Öğreneceği bir hususu, ilmen kendinden aşağı seviyede bulunanlara danışmaktan, onlara sormaktan çekinmezdi. Hatta İlâhiyat Fakültesinde dinler tarihi dersi verdiği dönemde, tecvîd derslerine sıradan bir talebe gibi devam etmiş ve buna şaşıran bir arkadaşına; "Kur'ân'ı güzel okumak üzere hançeremi düzeltmek için geliyorum!" cevâbını vermişti.

4. Lisan Problemini Halletmiş Olmak: İlâhiyat ve Şark ilimleriyle uğraşan ideal bir ilim adamının en azından çok kuvvetli olmak üzere bir Arapça, bir de Batı dilini bilmesi gerekir. Dil bilmeyen bir akademisyen, yarı kör gibidir. Schimmel, kendi anadili Almanca'nın yanısıra Arapça, Farsça, İbranice, İngilizce, Fransızca, Türkçe, Urduca ve Sanskritçe gibi ondan fazla dili derin bir vukufiyetle biliyordu. Schimmel, bir konuda alıntı ile karşılaştığında, yapılan çevirilere itibar etmez müdakkik bir ruhla bu alıntıyı bizzat birinci el orijinal kaynaktan tashîh cihetine giderdi. Schimmel, hakkıyla bildiği dillerden oluşan akademik donanımıyla işte bu sıkıntıyı aşmaya muvaffak olmuştu.

5. Akademisyenlik Bir Hayat Tarzıdır: Doğal olarak bir akademisyenin yaşamı, diğer insanlarınkinden farklı olmak zorundadır. Bir akademisyen sürekli kendi alanındaki gelişmeleri, kitapları, konferansları takip etmek zorundadır. Bu ise sürekli ve yoğun bir tempo gerektirir. Enformatik bir bombardımanın yaşandığı sürece ayak uyduramayanların ise yıldızı söner, kendini tekrar etmeye başlayarak alelâdeleşir. Bu tempo kimi zaman akademisyenin aile ve sosyal hayatını etkilemesine rağmen o, herkesten farklı olduğunun bilincinde olarak kendi zevklerinden de ferağat ederek her sosyal etkinliğe katılamaz.

İşte Schimmel böyle bir yoğunlukla kendini ilme vermişti. Bu yüzden hayatındaki tek evlilik tecrübesi acı bir şekilde sonuçlanmış, kocası ev hanımından beklenen görevi bulamadığı için onu boşamıştı. Schimmel gerçekte ilimle evli olduğu için bir daha kimseyle de evlenmemişti.

6. İlmî İlişkiler: Bir akademisyenin mesleğinde ilerlemesinin vazgeçilmez şartlarından biri de kendi dalında dünyada olan ilerlemeleri zamanında ve yerinde takip etmektir. Schimmel, bildiği yabancı diller sayesinde İran, Pakistan, Hindistan, Türkiye ve ABD başta olmak üzere pek çok ülkeye gitmiş, oralarda konferans, panel ve sempozyumlara katılmış, araştırmalar yapmıştır. Onun hemen her ülkede temas hâlinde olduğu az veya çok akademisyen dostları vardı. Bu sa-

yede yeni çıkan yayınları, ilmî hareketliliği birinci elden takip ediyordu. O, sık sık mektuplaşarak dostlarıyla olan akademik irtibatını sürdürür ve bundan büyük zevk alırdı.

7. Uzmanlarla Sıkça Bir Araya Gelip Bilgi, Görgü ve Fikir Alışverişinde Bulunmak: Aynı alanın ilim adamlarının değişik vesilelerle bir araya gelip âdeta birer beyin fırtınası seanslarıyla kendilerini geliştirmeleri çok önemlidir. Schimmel'in de gerek Türkiye'de gerekse diğer ülkelerde bu tür toplantılara katıldığını, katkılarda bulunduğunu biliyoruz. Örneğin edebiyat çevrelerinde meşhur, Beyazıt'taki Küllük kahvesinde Schimmel'in zaman zaman bir araya geldiği dostları arasında Abdülbaki Gölpınarlı, Tahirü'l-Mevlevî gibi dönemin Türk entelektüelleri de bulunmaktaydı. Nitekim bu fikir teatilerinden birinde Gölpınarlı, Schimmel'in bilgisindeki enginlik karşısında hayretini gizleyememişti.

8. Çok Yönlü Olmak: Bir ilim adamı kendi alanı kadar yakın alanlara da âşina bir şekilde disiplinlerarası bir vizyonla çalışmalarını sürdürmelidir. Osmanlı döneminde "âlim-i kül" denilen ve hemen her ilimden behremend olan ûlemâ, bu vasfın geleneğimizdeki bir örneğidir. Zira bütüne hakim olmayan, parçanın işlevini tam olarak idrak edemez. Böyle bir vizyon eksikliği ile ortaya konan görüş, yorum ve analizlerin geniş soluklu, kuşatıcı ve çözücü olmasını çoğu zaman engeller. İşte bu noktadan bakıldığında Schimmel'in uğraştığı alanlar, onun çok yönlülük vasfını haiz bir akademisyen olduğununun göstergesidir: Dinler tarihi, mukayeseli dinler tarihi, genel tarih, kültür tarihi, bilim tarihi, antropoloji, folklor, tasavvuf felsefesi, tasavvuf tarihi, edebiyat, felsefe, din felsefesi, din sosyolojisi, din psikolojisi, dil felsefesi, caligrafi, sanat tarihi, mütercimlik, biyografi, güzel sanatlar, musiki, ilâhiyat, eğitim vs. gibi pek çok alanla ilgilenen Schimmel'i bizce özel yapan da işte bu özelliğidir diyebiliriz. Yani bütüne vukufiyet, ilim adamını problem çözümünde parçacı yaklaşımdan kurtararak özellikle sosyal bilimler için önemli olan o üst vizyonu yakalamayı sağlar.

9. Sabır: Başarıya inananların geçici sıkıntılar karşısındaki metanetidir sabır. Bu yönüyle o, uzun soluklu akademik yaşamın olumsuzluklarını aşmayı sağlayan bir kriz rehberidir ve akademisyen için vazgeçilmez bir gerekliliktir. Schimmel de ele aldığı bir konuyu sonuçlandırana kadar uğraşır, bıkma nedir bilmezdi. Bir sabır yumağı hâlinde işlediği konulardaki derinlik, araştırmacı titizlik, ısrar ve takibin ürünüydü. Bunun için diğer ülkelerdeki dostlarından kitap, görüş vs. gibi hususlarda yardım alır, her konuyu uzmanıyla görüşürdü.

Böyle bir sabır mukavemetinin sürdürülmesi ise şüphesiz sabrı tetikleyen bir unsurun varlığına bağlıdır. Schimmel'deki bu dinamizm unsuru ilme olan aşkıydı. İlme âşık olmak çok farklı, anlaşılması zor, ancak yaşanmakla bilinebilecek bir olaydır. Schimmel, içindeki sevgiyi Allah'a, Mevlâna'ya, İkbal'e, ilme, irfana, sanata ve hatta evindeki kedilere kadar ulaştırmaya muvaffak olmuştu. Aşkın tetiklediği yorulma ve bıkma nedir bilmeyen bir sabırla sürdürülen çalışmalar ve

egosantrik olmayan bir dünya. Çok sevdiği Mevlâna'sı gibi kolları hem Yaradana hem de yaratılana açık bir akademisyen. İşte Schimmel'in portresi!

10. Fişleme Şemsiyesinin Genişliği: Schimmel'in imrenilecek bir yanı da sayıları on binleri bulan fişleriydi. O, düzenli bir şekilde, hemen her konuda bilgi kırıntısı olarak ne bulduysa fişlemek sûretiyle toplamıştı. İlmî hayatta kapasiteli ve nüfuzlu çalışabilmek ciddi bir bilgi bankasının tesisini zorunlu kılar. Fişlerdeki malûmat akademisyenin âdeta damarlarda akan kanı gibidir. O olmazsa olmaz. Keşke bir imkân bulunsa da onun fişlerine ulaşılıp hakkıyla değerlendirilebilse.

11. Kütüphane: Her akademisyenin kendi alanındaki birinci el kaynaklara mutlaka sahip olması ve kütüphanesini buna göre teşkil etmesi gerekir. Eslâfın dediği gibi; *"Kem âlât ile kemâlât olmaz."*

Schimmel'in aralarında el yazma eserlerin de bulunduğu çok zengin bir kütüphanesi olduğunu biliyoruz. Uzun yılların birikimi niteliğindeki bu kitaplığı teşkil edişi, tasnifi vs. ile Schimmel, her akademisyene örnek olacak bir vasıftadır.

12. Disiplin ve Kararlılık: Almanların disiplini malûm. Schimmel'de de etnogenetik olarak görülen karakter yapısı onun önemli yönlerinden biriydi. İş disiplinini günlük hayatın zaman dilimlerine göre milimetrik bir incelikle ayarlayan Schimmel bunun çok faydasını görmüştür. Bir akademisyen için disiplinin ne ifade ettiğine dair yorumu, zuhurunun şiddetinden zikri zâid bir husus olarak görüyoruz. Düzenli ve tertipli olmayan bir ilim adamı ise ilim yolunda topallayarak gitmeye mahkumdur.

13. Allah Vergisi Bazı Özellikler: Bir akademisyen ne kadar çalışırsa çalışsın, ne kadar düzenli, disiplinli olursa olsun Allah'ın ona bahşettiği özellikler ve kabiliyetlerden mahrumsa varacağı yer genellikle ideali kucaklayamamaktadır. İşte Schimmel'de de doğuştan gelen ve mevhibe-i ilâhî denilen bazı özellikler muhakkak ki onu ilim dünyasında zirveleştirmiştir. Son derece kuvvetli bir zekâ üzerine bina edilen çalışmalar onu ayaklı kütüphane denebilecek hâle getirmişti. Yine onun konuşurken gözlerini kapatmasını, berrak zihin dünyasını dış uyarıcıların bulanık etkisinden korumaya yönelik bir konsantre hâli olarak burada zikretmek istiyorum.

14. Mazbut bir hayata sahip olmak: Bir ilim adamının başta sosyal yaşantısında olmak üzere her yönden aşırılıklara iltifat etmemesi gerekir. İlim merkezli tanzim edilen bir hayatta, mazbut yaşamanın farklı ve ince bir dengeye sahip olmanın önemi büyüktür. Öncelikleri ilimle sınırlı bir hayatta eğlenceye, gezmeye, tozmaya fazla yer yoktur. Her ciddî bilim adamının bir parça zorunlu biçim ascetic yani zahidane, basit bir hayat sürdürmesi gerekir. Aksi hâlde konsantrasyon gücünü kaybeder. Dağınıklık kaçınılmaz hâle gelir. İşte bu noktada, Schimmel'in her türlü aşırılıklardan uzak mazbut bir hayata sahip olduğunu, düzenli ve ağır-yoğun bir tempoda çalıştığını, bu yönüyle de meslektaşlarının ona imrenerek bakıp takdir ettiklerini görürüz.